

blemstillinger og hos Smidth er enhver systematik fraværende. Men det er afgjort en vigtig kildesamling, og den er enestående for sin tid – tiden umiddelbart før overgangen til en større statslig indsats og fiskernes interesseorganisering.

Karsten Ronit

Steffen Elmer Jørgensen (ed.): *From Scandinavia to America. Proceedings from a Conference held at Gl. Holtegaard.* (Odense University Press, 1987). 377 s., 195,20 kr.

I 1983 holdtes en international konference med godt 30 deltagere fra USA, Sverige, Norge og Danmark, – desværre var ingen med fra den efterhånden højtestimerede gruppe i Århus – om emnet emigration til og immigration i USA. Bogen er en samling af 20 oplæg fra konferencen, de er inddelt i fire hovedemner: den danske side, overfarten, den amerikanske side generelt og emigranternes oversøiske presse.

Erik Helmer Pedersen indleder samlingen med et kort resumé over forskningssituationen både emne- og forfattermæssigt.

Der er i samlingen en række meget spændende indlæg. Jeg vil fremdrage tre, Steffen Elmer Jørgensens om den tidlige udvandring fra Lolland-Falster og Møn fra 1830-71, fordi det er første gang, at nogen har prøvet at arbejde systematisk med emigrationen før det righoldige kildemateriale kom efter udvandrerloven fra 1868. – Wisconsinprofessor Allan G. Bagues undersøgelse om den etniske farmer i Middle West er interessant, fordi der næsten ikke findes amerikanske undersøgelser om agrarimmigranterne. Den sidste i mit udvalg er Thorvald Hansens redegørelse for det danske immigrantarkivmateriale fra ca. 150 amerikanske, canadi-

ske og danske samlinger, som man siden 1979 har været ved at køre på arkivkort, og hvis der kommer bevillinger, gerne vil arbejde videre med. Th. Hansen er ansat på Grand View College i Des Moines i Iowa og gør nøjere rede for de overvejelser og principper man havde og har gjort sig ved indsamlingen og registreringen, som er foregået i nært samarbejde med det danske immigrantmuseum i Elk Horn i Iowa.

Tilbage til Elmer Jørgensens lille studie. Forarbejdet dertil var ikke færdigt, da det skulle fremlægges, og den til tider lidt fragmentariske karakter skyldes sikkert dette forhold. Indledningsvis bliver der kort talt om de muligheder, man har, for at finde frem til emigranter, før de officielle registreringer finder sted. Hovedkilden bliver pasprotokollerne for Lolland-Falster, hvor godt 1100 er opført. Resten må man gætte (!) sig til ved hjælp af kirkebøger og lægdsruller. Det bliver til lidt løs og tynd snak uden dokumentation, der munder ud i resultatet, at der ialt udvandrede ca. 3000. Elmer mener efter en socioøkonomisk undersøgelse af øernes beboere at kunne konstatere, at denne tidlige emigration skyldtes to ting, for det første et personligt initiativ med afsmitningseffekt, hvor en familie typisk tager venner og bekendte med, og for det andet idealistiske og ikke økonomiske grunde. Belæg for det sidste skulle vi kunne finde i den kendsgerning, at der var arbejdspladser nok på Lolland-Falster, siden man allerede sidst i perioden begyndte at importere arbejdskraft til området først fra Sverige og bagefter fra Polen. Så vidt mig bekendt var disse indvandrere, der tit kun var sæsonarbejdere, meget dårligt lønnede, pengene kunne aldrig have slået til til at brødføde de udvandrede familier. Derfor er jeg ikke helt sikker på, at det var idealismen, der drev folk

til emigration. Til gengæld tror jeg også, at det er rigtig, at smitteeffekten var til stede, men det er den jo så afgjort også i den senere af forskningen bedre belyste periode, som Kr. Hvidt og mange siden har kunnet påpege. Bortset fra disse kritiske bemærkninger vil jeg gerne fremhæve det forfriskende i dette emigrationsforskningsbidrag, der ligger i, at forfatteren har måttet gøre sig nye (og gamle) tanker om vanskeligt tilgængeligt, kun sporadisk bevaret, eller i denne sammenhæng sågar utraditionelt materiale, som f.eks. sognerådsprotokoller og stændertidender. Det giver den lille studie et bredt perspektiv, da det meste af emigrantforskningen kun har beskæftiget sig med det store statistiske materiale, der kom frem siden 1868.

Wisconsinforskeren Bogue fremhæver at immigrationsforskningen for den agrare del af befolkningen i bestemte etniske grupper har været meget forsømt og ueftertragtet, bortset fra forskningen af de tyske grupper, for det meste de såkaldte pennsylvania-dutch. Disse bliver så nok engang behandlet i artiklens første tredie del, og får stempel på at være gammeldags, fanatiske og konservative; selv om Bogue ikke kan bekræfte, at de også skulle være dumme, som man mente i den ældre forskning. Når jeg på Pennsylvanias motorveje har oplevet hestevogne med sortklædte mænd og kvinder på – de sidste i lange kjoler og med tørklæde – (staten har endog sat advarselsskilte op ved de samme motorveje, hvorpå den normale bilist med illustration bliver informeret om langsomtkørende køretøjer) så må jeg nok samtykke i de første attributter. Norsk og svensk landbrug i USA bliver kort præsenteret og i artiklens anden halvdel beskæftiger forfatteren sig med det, der ligger ham mest på sinde, nemlig etniske gruppers forskellige sædvaner ved landbrug. For at un-

dersøge dette, kan det ikke være givtigt at bruge statistisk materiale alene, for det ville skjule de etniske forskelle. Forskeren må tilbage til de kilder, som afspejler individernes og deres gruppers adfærd. Bogue har fundet en sådan, nemlig dagbogen af danskeren Fritz Wilhelm Rasmussen fra New Denmark I Wisconsin. Ved en nøjere gennemgang kan forfatteren vise afvigelserne fra den typiske amerikaners adfærd (hvad det så forresten er?). Til sidst relaterer han det til en generel edb-undersøgelse af forskellige Wisconsinfarmeres indtægter, udgifter, afgrøder og avlsformer samt husholdningsstørrelse. Hovedkonklusionen er, de forskellige etniske grupper har forskellige måder at gribe landbruget an på, men deres resultater er ikke så forskellige. – Det, vil jeg mene, er også indlysende, for var det ikke det, ville man nok have overtaget de mere indbringende metoder. Dette bekræftes også af forskningsresultater fra etnisk homogene og heterogene områder. I de sidste er man hurtig til at lure hinanden eventuelle fiduser af, mens man i de første kan spore en vis inertie ved udefrakommende forbedringsideer. Spændende var det at se, hvilke resultater en amerikaner på stedet nåede frem til, når han beskæftiger sig med danske i Wisconsin. Har vi her i landet mest kunnet danne os et indtryk fra de breve, danskerne sendte hjem, har vi nu fået en bredere orientering om dem, særlig efter at den omtalte dagbogsforfatter var sat i en større sammenhæng.

Sammenfattende vil jeg sige, at bogen rummer en række gode og spændende artikler med nye indfaldsvinkler, sjældent er der dog innovationer på det metodiske plan. En hel del artikler kører også videre ad den tradition, svenske forskere har haft siden 1960'erne, og som Kristian Hvidt i sin disputats fra 1971 har videreført.

Gerda Bonderup